

в частині складання та виконання бюджетів усіх рівнів; підвищення ефективності використання фінансових і матеріальних ресурсів держави та прозорості бюджетного процесу; забезпечення гармонізації системи управління фінансами з міжнародними стандартами.

На теоретичному рівні всі ці питання є достатньо проробленими в методології управління проектами. Залишається перевести теорію у методичну і організаційно-практичну площину в сфері управління бюджетними програмами.

На макрорівні ефективність використання бюджетних коштів визначається як відношення сум витрат бюджету до ВВП, що показує суму витрат бюджету на одиницю ВВП. Обернений цій величині є показник, який відображає суму отриманого ВВП на 1 грн. понесених бюджетних витрат.

При визначенні ефективності використання бюджетних коштів суму понесених бюджетних витрат доцільно коригувати, що дає можливість визначити загальні втрати ВВП та результату при виконанні ДЦП унаслідок таких дій шляхом:

- розподілу по рокам суми коштів та вартості матеріальних цінностей охоплених контролем та використаних з порушенням діючого законодавства;
- визначення суми коштів (фактичних витрат) використаних за передбаченими напрямками;
- під час проведення аналізу доцільно розраховувати ефективність використання бюджетних коштів, передбачених на заходи, які впливають на зміну ВВП, оскільки на зміну обсягів ВВП не впливають витрати бюджетних коштів, використаних на виконання загальнодержавних функцій, оборону, дотримання громадського порядку, безпеку, утримання судових органів, надання міжбюджетних трансфертів.

Щодо аналізу використання коштів бюджетними установами і організаціями, які є «прямими споживачами бюджетних коштів», то ефективність їх використання доцільно визначати як відношення суми фактично понесених витрат (за виключенням незаконних та нецільових витрат) за передбаченими напрямками до суми фактично виділених коштів.

Висновки

Для підвищення ефективності виконання бюджетних програм доцільно:

1. Посилити (розробити на новому «проектному» рівні) комплекс методик щодо розробки, планування фінансових потоків, звітності, моніторингу результатів і оцінки поточної і кінцевої ефективності бюджетних програм, при цьому, до кожної бюджетної програми треба підходити з методологією «проектного» менеджменту.
2. Розробити організаційні механізми протидії дублюванню завдань бюджетних програм, та їх невідповідності вимогам Закону України «Про державні цільові програми», для цього доцільно провести моніторинг затверджених бюджетних програм і їх поточної ефективності з метою виявлення дублювання бюджетних програм за джерелами коштів і раціоналізації їх фінансового планування і звітності).
3. Доповнити вже діючі бюджетні програми технологіями сучасного проектного менеджменту, звітності і моніторингу їх результативності і ефективності. Програмно-цільовий характер бюджетних програм має підтверджуватися належним управлінням за ефективністю і поетапним досягненням програмної мети.

Список використаних джерел

1. Бюджетна політика в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 томах // Т. 4. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: Монографія / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша, С.М. Кацур та ін. – К.: НДФІ при Міністерстві фінансів України, 2004. – 368 с.
2. Вайс Керол Г. Оцінювання: Методи дослідження програм та політики. – К.: Основи, 2000. – 671 с.
3. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов (вторая редакция). – М.: Экономика. – 2000. – 421 с.
4. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови. – Київ. – 2002. – С. 300.
5. Ойкен В. Основы национальной экономики / Пер.с нем. Общ. ред. В.С. Автономова, В.П. Гутника, К. Херрманн-Пиллата. – М.: Экономика, 1997 – 351 с.

УДК 346.6

В.П. ПАВЛЕНКО,
к.е.н., здобувач, Мінекономрозвитку та торгівлі України,
А.В. БЕСПАЛОВА,
аспірант, НДЕІ Мінекономрозвитку та торгівлі України

Розвиток державного замовлення як передумова підвищення ефективності національної економіки

Стаття присвячена проблемним питанням формування та реалізації державного замовлення як складової державного регулювання економіки для задоволення пріоритетних державних потреб. Розглянуто дієві інструменти підвищення ефективності національної економіки, одним з яких є державне замовлення.

Ключові слова: державне замовлення, пріоритетні державні потреби, державні контракти, виконавці державного замовлення.

В.П. ПАВЛЕНКО,
к.э.н., соискатель, Минэкономразвития и торговли Украины,
А.В. БЕСПАЛОВА,
аспирант, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Развитие государственного заказа как предпосылка повышения эффективности национальной экономики

Статья посвящена проблемным вопросам формирования и реализации государственного заказа как составляющей государственного регулирования экономики для удовлетворения приоритетных государственных потребностей.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Рассмотрены действенные инструменты повышения эффективности национальной экономики, одним из которых является государственный заказ.

Ключевые слова: *государственный заказ, приоритетные государственные потребности, государственные контракты, исполнители государственного заказа.*

The article is devoted to the crucial aspects of forming and realization of government order as constituent of government control of economy for satisfaction of priority state necessities. Considered effective tools increase the efficiency of the national economy, one of which is state order.

Keywords: *government order, priority state necessities, state contracts, performers of government order.*

Постановка проблеми. Діяльність органів влади спрямовується на реалізацію суспільної функції держави щодо забезпечення соціального добробуту громадян. Своєю чергою це призводить до протиріччя, властивому будь-якій економічній системі – між потребами і ресурсами, оскільки завжди існує обмеженість бюджетних ресурсів. Ця обставина актуалізує необхідність удосконалення процесу, що забезпечує оптимальне поєднання інтересів учасників ринку державного замовлення – державних замовників, постачальників, а також населення як споживача державних послуг.

Державне замовлення є головним інструментом реалізації завдань державної інвестиційної діяльності, що фінансується з бюджетних джерел. Державні бюджетні інвестиції ефективні першою чергою з точки зору їх соціального ефекту, а як необхідний наслідок – це їх економічна ефективність. Однак це не означає, що ефективність державних інвестицій може оцінюватися переважно критеріями соціальної корисності бюджетних витрат.

Інвестиційна діяльність держави, здійснювана за рахунок бюджетних джерел, повинна отримувати, крім соціальної, економічну оцінку ефективності інвестиційних витрат для того, щоб мати альтернативи мінімізації витрат бюджетів по відношенню до проєктованого результату в середньостроковому і довгостроковому періодах [6, с. 70].

У зв'язку з цим існує потреба у проведенні досліджень, спрямованих на вдосконалення процедури реалізації державного замовлення шляхом застосування сучасних фінансових інструментів, що дозволяють оптимізувати виробництво необхідних суспільству благ з урахуванням бюджетних можливостей держави, управляти процесом розміщення замовлень і укладення контрактів на основі оцінок ефективності використання інвестиційних ресурсів бюджетної системи держави в середньостроковому і довгостроковому періодах.

Якісна зміна інститутів державного регулювання, інструментів і технологій реалізації державних функцій і завдань, в тому числі інститутів і механізмів системи державних закупівель дозволять повернути направленість державного розвитку в бік модернізації.

Розвиток економіки в цілому дедалі більше пов'язується зі структурною трансформацією. Це відображається на всіх рівнях управління – від міжнародного й національного до рівня окремих підприємств. На кожному рівні управління структурна трансформація здійснюється відповідно до певних критеріїв. Так, критерієм ефективності структурної політики на рівні держави є забезпечення національних інтересів, які визначаються сукупністю основних інтересів особистості, суспільства й держави в галузі економіки, у внутрішньо-політичній, міжнародній, оборонній, інформаційній і соціаль-

ній сферах, духовному житті та культурі, виходячи з концепції національної безпеки [7, с. 150].

У світовій практиці застосовується два типи методів державного регулювання економіки: адміністративні та економічні [8, с. 31].

Світовий досвід макрорегулювання опирається на неокейнсіанство, монетаризм, теорію «економіки пропозиції», а також їх комбінації. Сучасні моделі регулювання, які взяті на озброєння у більшості країн, є кейнсіансько-монетариським синтезом, який поєднує в собі податкову, кредитно-грошову, фінансово-бюджетну політику, механізми державних замовлень і контрактів, підприємництво та інші елементи державного регулювання. Поєднання цих елементів в різних країнах може бути різним [8, с. 38].

Посилення глобалізації, розширення інтеграційних альянсів і експансія транснаціональних мереж призводять до зміни форм економічної активності держави, яка все більше залучається до ринкового процесу в якості його безпосереднього учасника.

Однією з форм ринкової діяльності держави є державні замовлення – потужний інструмент макроекономічного регулювання, засіб попередження кризових явищ в економіці та забезпечення економічного зростання.

В умовах перехідної української економіки виникає необхідність пошуку якісно нових підходів до управління державними замовленнями, в тому числі із застосуванням ідеології та інструментарію підприємництва, що дозволяють державному замовнику виробляти раціональні стратегії поведінки в ринковому середовищі, націлені на ефективне використання виділених асигнувань при реалізації бюджетних цільових програм у рамках здійснення бюджетної політики держави.

Державне регулювання базується на певній системі засобів впливу на ринок. У сукупності їх можна розділити на дві великі групи: засоби прямого державного впливу (державні замовлення, контракти, ліміти, фінансування цільових комплексних програм і деяких галузей з державного бюджету і т.ін) та засоби опосередкованого впливу (податки, субсидії, ціни тощо) [8, с. 29].

Державні замовлення і державні контракти є одним з основних засобів державного регулювання в Україні, що регулюють особливі економічні відносини, які виникають між державою та замовниками. Також слід відмітити особливу форму існування державного замовлення в Україні, яку буде розглянуто далі в статті.

Так, однією з проблем, що виникла під час переходу країни на ринкові відносини, стало руйнування централізованої системи постачання, яка існувала за часів СРСР. Ринковий механізм формування господарських зв'язків не може діяти

з необхідною ефективністю без прийняття спеціальних заходів та державної підтримки. Перш за все дана проблема стоїть на ринку державних закупівель.

Існують різні тлумачення в науці і на практиці категорій «державне замовлення» і «державна закупівля». При певному ракурсі розгляду припущення ці категорії іноді використовуються як синоніми, особливо в міжнародній практиці.

Державне замовлення в різних країнах називається по-різному: державне замовлення, державний ринок, контрактна система у Франції або федеральна контрактна система у США. Завдання державного замовлення полягає у формуванні портфеля замовлень товаровиробнику визначеної кількості продукції, виконання конкретних видів послуг і робіт. Державне замовлення забезпечує оптимальні пропорції між попитом і пропозицією, виконанням функції гаранта життєзабезпечення всіх соціальних верств населення, формує страхові запаси і резервні фонди.

Розглянемо, яке визначення нам наводить законодавець державного замовлення в Господарському кодексі України, щоб в подальшому порівняти із спеціальним законом [1].

Згідно з частиною першою та другою статті 13 Господарського кодексу України державне замовлення є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності. Державне замовлення реалізується через державний контракт. Це договір, укладений державним замовником від імені держави з суб'єктом господарювання – виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні та правові зобов'язання сторін і регулюються їх господарські відносини.

Частина третя статті 13 Господарського кодексу України визначає джерела фінансового забезпечення здійснення поставки продукції для державних потреб. Це передусім кошти державного бюджету України, а також інші джерела фінансування, що залучаються для цього. Передбачається, що в останньому випадку необхідним є закон, який би регламентував порядок залучення цих джерел [5, с. 30].

У частині п'ятій даної статті вказується, що засади та загальний порядок формування державного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для задоволення державних потреб визначаються законом. Основним законодавчим актом, в якому вирішувалися ці питання, є згаданий вище в Господарському кодексі України Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», проте він втратив чинність 20.04.2014 [5, с. 30].

Особливості відносин, що виникають у зв'язку з поставками (закупівлю) для пріоритетних державних потреб сільськогосподарської продукції, продовольства, озброєння та військової техніки, а також інших спеціально визначених (специфічних) товарів, регулювалися відповідно до закону. Наразі окремі закони регулюють різні види державного замовлення в залежності від специфіки.

При проведенні аналізу державного замовлення обов'язково слід враховувати оцінку ефективності державного замовлення як базового елемента використан-

ня державних коштів. Здійснюватись це має на основі визначення критеріїв і принципів визначення ефективності. Розробка і встановлення критеріїв і принципів проводиться з метою забезпечення істинності та об'єктивності оцінки ефективності. Один зі значних недоліків чинного законодавства полягає в тому, що ефективність розміщення державного замовлення розглядається тільки з погляду економії коштів і зовсім не враховує сукупний економічний ефект. Між тим необхідно виділити основні види ефективності в системі державного замовлення:

1. Суспільно-соціальна ефективність.
2. Бюджетна ефективність.
3. Якісна ефективність.
4. Ефективність підтримки економічних категорій.

Слід виділити два найбільш вагомий види – суспільно-соціальна та бюджетна ефективність. Суспільно-соціальна ефективність характеризується соціально-економічними наслідками функціонування системи державного замовлення, враховуючи ефекти в суміжних галузях і вплив на соціальні процеси. Бюджетна ефективність являє собою різницю між початковою максимальною ціною і кінцевою ціною державного контракту. Якісна ефективність, своєю чергою, розглядається як вид ефективності, спрямований на оцінку декількох характеристик, таких як надійність, екологічність, естетичні властивості та інші параметри товарів, робіт, послуг.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням дослідження формування державного замовлення та його впливу на ринкову економіку присвячено чимало робіт зарубіжних і вітчизняних економістів, таких як А. Патрон, Дж. Стиглиц, Л. Якобсон, Б. Адамова, В. Андрущенко, В. Антошкіна, О. Грішнова, Б. Данилишина, А. Золотарева, І. Каленюк, Б. Копейкин, К. Корсак та ін. У той же час теоретичні та методологічні засади формування державного замовлення, зокрема вітчизняними вченими, розглянуті недостатньо. Тому вважаємо розгляд питання формування державного замовлення цікавим і актуальним.

Мета статті полягає в побудові ефективної системи регулювання економіки України шляхом використання державного замовлення. Активізувати державне замовлення як вагомий інструмент підтримки системи підприємництва усіх рівнів і видів. На жаль, на даному етапі свого розвитку державне замовлення не завжди виступає повноцінним інструментом підтримки підприємництва та малого підприємства зокрема. Саме тому слід провести модернізацію державного замовлення як ефективного методу підтримки суб'єктів малого господарювання всіх форм власності.

Виклад основного матеріалу. Під національною економікою прийнято вважати народне господарство країни. Це сукупність усіх галузей і регіонів, з'єднаних в єдиний організм багатосторонніми економічними зв'язками. В національній економіці в нерозривному комплексі виступають виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ, послуг і духовних цінностей. Вона є продукт історичного розвитку даного суспільства і має своє обличчя: приватне, змішане, державне тощо.

Національна економіка як цілісний організм характеризується такими ознаками:

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

1. Спільний економічний простір з єдиним законодавством, єдиною грошовою одиницею, загальною кредитно-грошовою та фінансовою системою.

2. Наявність тісних економічних зв'язків між господарськими суб'єктами із загальним відтворювальним контуром.

3. Територіальна визначеність із загальним економічним центром, який виконує регулюючу і координаційну роль [4, с. 56].

У національній економіці кожен суб'єкт, незалежно чи це є господарство, фірма, регіон або держава, вступаючи в економічний простір переслідує свій інтерес. Узгодження ж інтересів спрямовується об'єктивними економічними законами: кожен суб'єкт, маючи свій власний інтерес, одночасно сприяє досягненню найбільшого блага для всіх [6, с. 70].

Національна економіка прагне до стабільності, ефективності, справедливості через забезпечення:

1. Стабільного зростання національного обсягу виробництва.
2. Високого і стабільного рівня зайнятості.
3. Стабільного рівня цін.
4. Підтримку рівноважного зовнішнього балансу [4, с. 56].

Перехід України на новий етап економічної стабілізації вимагає нової обґрунтованої конструктивної моделі післякризового розвитку, під час розроблення якої необхідно врахувати нову економічну і політичну ситуацію. Світовий досвід засвідчує, що при виборі певної моделі економіки та її реалізації потрібно врахувати всі внутрішні та зовнішні фактори впливу, що характерні для перехідного етапу, в якому наразі перебуває економіка України.

Особливу роль в сьогоденні слід відвести системі засобів впливу на ринок для здійснення ефективного державного регулювання. Одним із першочергових засобів прямого впливу має стати державне замовлення як ефективний інструмент забезпечення пріоритетних державних потреб через формування на контрактній основі складу та обсягів товарів, робіт і послуг.

Державне замовлення визнано важливим регулятором економіки ще у 1991 році Постановою Верховної Ради України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності» від 25.10.91. Даним законодавчим актом підкреслено, що державне замовлення треба розглядати не тільки як елемент суто командно-адміністративної економіки, а й як органічну складову ринкової системи господарювання.

Якщо розглядати державне замовлення у широкому розумінні – це потреба органів державного управління в товарах, роботах і послугах, яка задовольняється за рахунок коштів бюджетів, тобто за рахунок коштів платників податків, які надійшли до бюджету через реалізацію фіскальної функції.

У вузькому сенсі державним замовленням називають конкретний перелік товарів, робіт і послуг, що закуповуються конкретним органом державної влади для задоволення державних потреб.

Здійснення державного замовлення регулювалося Законом України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» [2], прийнятим Верховною Радою України 22.12.95 і введеним в дію Постановою Верховної Ради України №494/95. Даний закон встановлює загальні правові та економічні засади формування, розміщення і виконання на договірній(контрактній) основі замовлень держави на поставку (закупівлю) товарів, виконання робіт, надання послуг для задо-

волення пріоритетних державних потреб у суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності.

Система державного замовлення будь-якого рівня сприяє розвитку конкуренції, підприємницької активності, паралельно забезпечуючи економію бюджетних коштів. На даному етапі розвитку системи держзамовлення найбільш актуальною проблемою стає форма організації закупівельного процесу, тобто створення оптимальних організаційних умов для найбільш ефективного та раціонального використання державних ресурсів.

Пропонуємо розглянути основні терміни для подальшого розгляду системи державного замовлення згідно з вищезазначеним законом України.

Пріоритетними державними потребами вважаються потреби України в товарах, роботах і послугах, необхідних для розв'язання найважливіших соціально-економічних проблем, підтримання обороноздатності країни та її безпеки, створення і підтримання на належному рівні державних матеріальних резервів, реалізації державних і міждержавних цільових програм, забезпечення функціонування державних органів, що утримуються за рахунок державного бюджету України.

Державне замовлення – це засіб державного регулювання економіки шляхом формування на контрактній (договірній) основі складу та обсягів товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на її поставку (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності.

Державні замовники – Верховна Рада України центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, державні організації та інші установи – головні розпорядники коштів державного бюджету.

Виконавці державного замовлення – суб'єкти господарювання усіх форм власності (резиденти або нерезиденти), які виготовляють чи поставляють товари (роботи, послуги) для задоволення пріоритетних державних потреб.

Державний контракт – це договір, укладений державним замовником від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні і правові зобов'язання сторін і регулюються взаємовідносини замовника і виконавця.

Поставки товарів, робіт і послуг для пріоритетних державних потреб забезпечуються за рахунок коштів державного бюджету України та інших джерел фінансування, що залучаються до цього.

Держава виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників. З метою організації робіт, пов'язаних з формуванням державного замовлення, розміщенням поставок продукції для державних потреб і контролем за їх виконанням, Кабінет Міністрів України визначає і затверджує перелік державних замовників, обсяги та склад державного замовлення.

Сучасний світ – це світ всебічних і всемогутніх товарно-грошових відносин. Ними пронизана внутрішнє життя кожної держави і його діяльність на міжнародній арені.

У процесі відтворення на різних рівнях, починаючи з підприємства і закінчуючи національною економікою в цілому, утворюються і використовуються фонди грошових коштів [4, с. 59].

Обсяги коштів для закупівлі зазначених товарів, робіт і послуг передбачаються в Законі про Державний бюджет України на поточний рік та визначаються Кабінетом Міністрів України відповідними рішеннями про використання позабюджетних джерел фінансування.

Для виконавців державного замовлення, заснованих повністю або частково на державній власності (державних підприємств, установ та організацій, акціонерних товариств, у статутному фонді яких контрольний пакет акцій належить державі, орендних підприємств, заснованих на державній власності), а також для суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності – монополістів на відповідному ринку продукції, державні замовлення на поставку продукції є обов'язковими, якщо виконання державного замовлення не спричиняє збитків зазначеним виконавцям державного замовлення.

З метою раціонального та ефективного використання державних коштів, створення конкурентного середовища на ринку і запобігання необґрунтованому завищенню цін замовник зобов'язаний здійснювати конкурсний відбір виконавців через проведення торгів. Проведення торгів є обов'язковим, коли вартість закупівель становить 100 тис. грн. і більше [3, с. 106].

Державні замовники: здійснюють, виходячи із інтересів держави, вибір виконавців державного замовлення для укладання з ними державних контрактів шляхом проведення конкурсного відбору; укладають з виконавцями державного замовлення державні контракти; гарантують виконавцям державного замовлення від імені держави оплату продукції, яка поставляється для державних потреб за умовами, що визначаються державним контрактом.

Конкурсний відбір виконавців здійснюється за такими етапами: формування конкурсного комітету; оголошення про проведення конкурсу; попередня кваліфікація претендентів; подання тендерних пропозицій; оцінка й порівнювання тендерних пропозицій; визначення переможця конкурсу; укладання контракту [3, с. 106].

У 2013 році державне замовлення, яке є засобом забезпечення пріоритетних державних потреб, необхідних для розв'язання найважливіших соціально-економічних проблем, було сформовано на підставі пропозицій 45 державних замовників та затверджено постановами Кабінету Міністрів України від 17.05.2012 №583 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів (післядипломна освіта) для державних потреб у 2013 році»

(зі змінами) в обсязі 23 409 184,6 тис. грн. (у тому числі 4 402 847,6 тис. грн. видатки на підготовку робітничих кадрів, що здійснюються з місцевих бюджетів та враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів) та від 01.08.2012 №689 «Про державне замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб у 2012 році» (зі змінами) в обсязі 2 891 172,6 тис. грн. Таким чином, загальний обсяг державного замовлення у 2013 році становив 26 300 357,2 тис. грн., що на 14,7% більше, ніж у 2012 році (рис. 1).

Так, формування і розміщення державних замовлень здійснюється у певній послідовності. Замовники виходячи з аналізу балансів виробництва і споживання визначають види і обсяги продукції. Вироблені пропозиції надсилаються до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, яке узагальнює ці пропозиції, погоджує з Міністерством фінансів України визначену суму коштів з урахуванням можливостей державного бюджету і подає їх Кабінету Міністрів України. Затверджені види і обсяги продукції доводяться замовникам через галузеві міністерства, відомства.

Згідно з видатками, передбаченими в державному бюджеті України на 2013 рік та профінансованими Міністерством фінансів України, державне замовлення в поточному році виконано в обсязі 21 467 063,1 тис. грн., що становить 98,03% від затвердженого обсягу.

Структура затверджених обсягів державного замовлення за пріоритетними напрямками на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб у 2013 році наведена в рис. 2.

Найважливіші положення концепції державної системи замовлення такі [8, с. 205]:

– по-перше, державне замовлення – це органічний структурний елемент цілісної системи замовлень як форма відображення інтересів суспільства, кожного споживача (замовника) і виробника продукції при складанні планів виробництва, розподілу і споживання продукції, матеріальних та інших ресурсів;

– по-друге, цілісна система замовлень функціонує на основі прямих, безпосередніх зв'язків і контактів підприємств та організацій як рівноправних партнерів в організації виробництва і споживання продукції (матеріальних ресурсів, напівфабрикатів, послуг), які є суб'єктами господарювання, планування і договірних відносин. Вона – основна форма планування виробництва і поставок продукції знизу, організації їх виконання в інтересах кожного споживача і суспільства в цілому

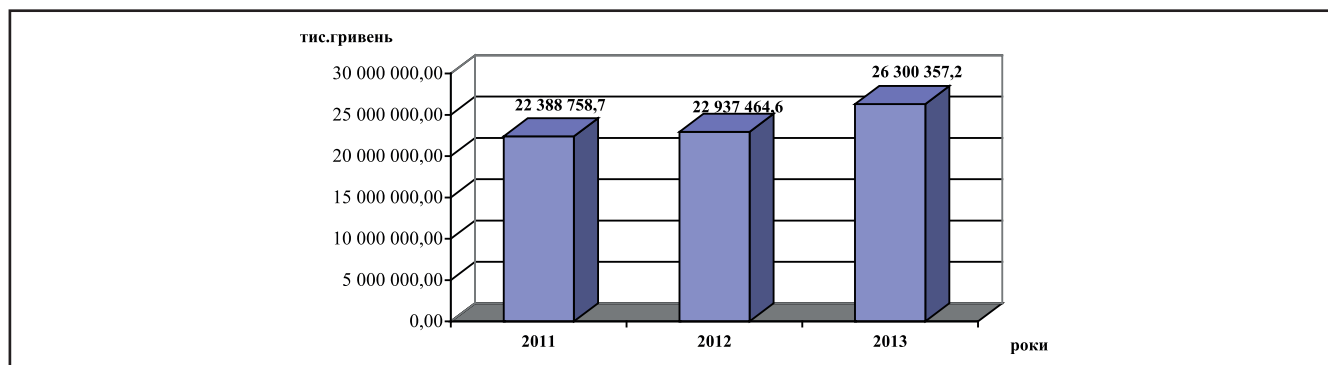
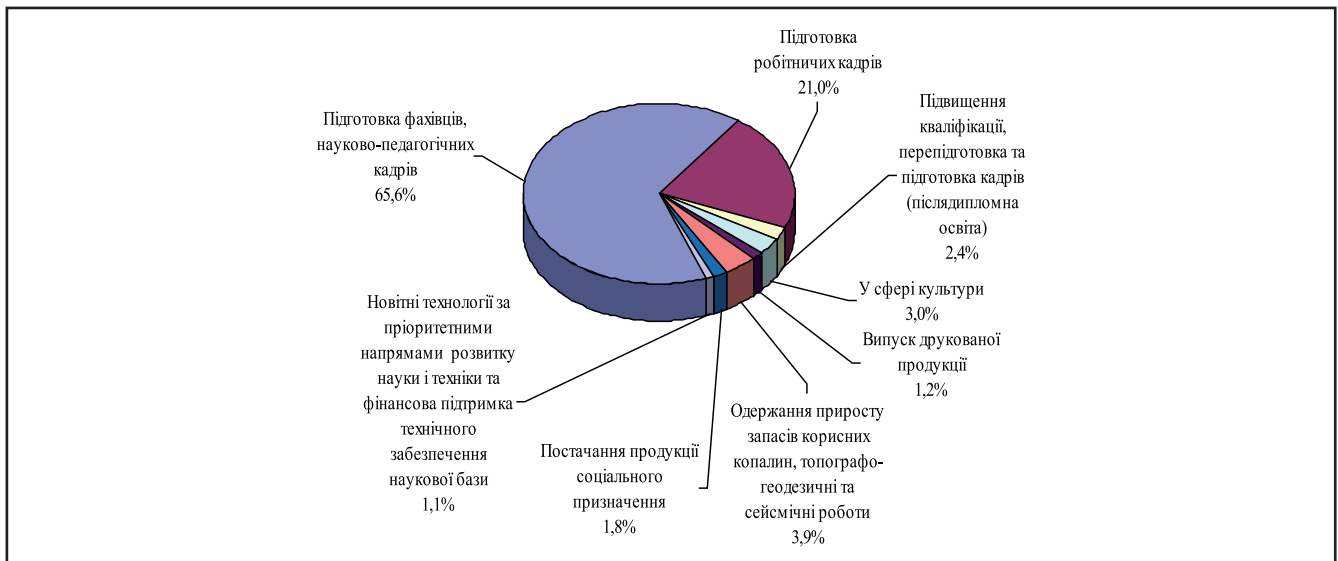

Рисунок 1. Порівняння обсягів державного замовлення в 2011–2013 роках

Рисунок 2. Структура затверджених обсягів державного замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб у 2013 році

– охоплює весь обсяг виробництва, розподілу і споживання продукції в асортименті. При цьому пріоритети визначаються державними програмами і реальними потребами;

– по-третє, цілісна система замовлень є постійно діючим інструментом досягнення реальної планової і практичної збалансованості виробництва і його матеріальних ресурсів у динаміці. Збалансованість будується з урахуванням платоспроможності попиту;

– по-четверте, перехід на систему замовлень означає, що в основу централізованого планування ставиться планове управління формуванням виробничого потенціалу, його технічного рівня, прогресивної структури виробництва в інтересах суспільства, його прискореного соціально-економічного розвитку;

– по-п'яте, структура замовлень повинна забезпечуватися матеріальними ресурсами із застосуванням різних форм і методів матеріально-технічного постачання, зручних для суб'єктів господарювання (централізований розподіл, прямі зв'язки, оптова торгівля тощо).

Нині, коли в Україні не вирішеною залишається проблема неплатежів та відчувається брак оборотних коштів, попит і пропозиція на внутрішньому ринку визначаються не реальними потребами споживача, а його фінансовими можливостями. Оцінка стану матеріального виробництва, а тим більше прогноз його розвитку на підставі матеріальних балансів, мають відображати ситуацію, що складається на момент розробки балансів. У зв'язку з цим має бути передбачено щоквартальне уточнення матеріальних балансів на підставі звітності Держстату. Відповідно тоді здійснюватиметься розробка пропозицій стосовно вжиття необхідних заходів для стабілізації та оптимізації матеріального виробництва [3, с. 107]. Саме в такий спосіб держава має посилити роль дієвого інструменту – державне замовлення. Це дозволить активно впливати на економіку, впливати на попит, оживляти і розширювати виробництво, на основі державного замовлення здійснювати закупівлі продукції для життєзабезпечення країни, її безпеки, розвиток окремих галузей, відбувається реалізація державних і регіональних цільових програм.

Система державного замовлення є одним з найважливіших інститутів державного сектору і всієї системи державного регулювання. В умовах будь-якого типу економіки держава виступає як найбільший замовник, споживач товарів і послуг для цілого ряду галузей і суспільних потреб.

Основна мета державного замовлення – задоволення державних потреб, вирішення найважливіших соціальних та економічних питань. Його можна розглядати як правовий акт, в якому знаходять відображення завдання щодо обсягу, вартості виготовлення та постачання продукції, виконання робіт, надання послуг необхідних для потреб держави.

Державне замовлення реалізується державним замовником шляхом проведення конкурсного відбору виконавців з наступним укладенням договору між державним замовником і організацією – виконавцем, переможницею конкурсу.

Враховуючи важливу необхідність тісного поєднання інтересів держави і виробника, необхідно подбати про те, щоб держзамовлення не перетворилося в завуальовану форму натискних методів заготівель. Це має бути дисципліна взаємних договірних зобов'язань при неодмінній економічній відповідальності і виробника і заготівельника. При цьому, зважаючи на важливість вирішення загальнодержавних потреб, святим обов'язком виробника має бути безумовне виконання державного замовлення. Після повних розрахунків з державою за контрактом частину продукції, що лишилася, виробник реалізує за своїм вибором тим же заготівельним чи торговельним організаціям, на біржі, переробним підприємствам, споживкооперації. на колгоспному ринку, у громадському харчуванні [8, с. 206].

Досягнення високої ефективності діяльності в усіх сферах економіки – важлива передумова забезпечення високих темпів економічного зростання, підвищення матеріального й культурного рівня життя народу. Ефективність є основною характеристикою функціонування народного господарства [3, с. 196].

У перспективі в умовах досягнутої економічної стабілізації, одержання і виконання державного замовлення стане престижем для виробника. Розміщення, своєчасне і якісне виконання державних замовлень на поставку продукції буде

забезпечуватися системою заходів по економічній заінтересованості, взаємною відповідальністю сторін і правовими гарантіями [8, с. 206].

Світова практика показує, що в економічно розвинених країнах державне замовлення широко використовується як один з елементів системи підтримки економічної та соціальної стабільності, забезпечення поступального зростання економіки за рахунок селективної підтримки підприємництва. Держава за допомогою державного замовлення має можливість цілеспрямованого впливу на підприємництво, що може бути використано в сучасних посткризових умовах для додання динаміки та новому напрямку розвитку економіки в цілому.

Зі створенням економічних і організаційних умов здійснюватиметься конкурс на розміщення державного замовлення. Орієнтуючись на пропозицію підприємств, вищестоящий орган доводитиме держзамовлення на поставку продукції до переможця конкурсу, чий варіант за обсягом виробництва, якістю продукції, пропонованою ціною та іншими параметрами буде визнаний оптимальним [8, с. 206].

Як засіб державного регулювання державне замовлення має виконувати ряд першочергових функцій, таких як: підтримка національних виробників для стимулювання росту сукупного попиту, створення «здорового» конкурентного середовища для активізації діяльності суб'єктів ринку, регулювання галузевої та регіональної економіки, та розвиток інновацій, що полягає в формуванні підґрунтя для створення принципово нової за своїми характеристиками продукції.

Своєю чергою, формування державного замовлення як елементу сучасної моделі економіки України має бути спрямовано на забезпечення пріоритетних державних потреб у найважливіших видах продукції необхідних для розв'язання соціально-економічних проблем, сприяти встановленню тісного виробничого контакту між державою та виробниками, що сприятиме позитивній динаміці у виробництві та соціальній сфері, задоволення потреб оборонного та паливно-енергетичного комплексів, забезпечення виконання регіональних цільових програм, регулювання кон'юнктури товарних ринків, реалізація державних науково-технічних програм, посилення роботи органів державного управління, оптимізація розподілу державних коштів.

Система державного замовлення являє собою складний багатоелементний механізм, функціонування якого спрямоване, з одного боку, на впорядковане й раціональне витрачання бюджетних коштів, а з іншого – на створення організаційного та інституціонального феномена квазіринку, існування якого є ефективним механізмом інтегрування різних форм підприємництва в народногосподарський комплекс.

Державне замовлення – найважливіший фактор стимулювання економічного зростання, визначається за рахунок прояву мультиплікативного ефекту і зацікавленості самих підприємств – виконавців в отриманні гарантованих вкладень. Прояв мультиплікативного ефекту державного замовлення виражається в кінцевому підсумку у збільшенні

додаткових робочих місць, підвищенні зайнятості, зниженні безробіття, а значить і збільшення сукупного попиту і, як наслідок, пропозиції. А для самих підприємств участь у державних замовленнях сприяє підтримці їхнього економічного зростання, забезпечуючи постійне джерело бюджетного фінансування, можливості доступу до досягнень науково-технічного прогресу, активного проникнення в інноваційну сферу. При цьому держава виділяє найбільш пріоритетні та стратегічно важливі галузі економіки і сприяє їх розвитку.

Зважаючи на міжнародний досвід формування і реалізації державного замовлення можна з впевненістю говорити, що забезпечення державного замовлення на продукцію вітчизняних підприємств – основний шлях зміцнення національної економіки і, в кінцевому підсумку – основний напрям підвищення рівня життя в країні.

Висновки

Таким чином, система державного замовлення є механізмом регулювання ринкових відносин в державі. І саме від ступеня ефективності розвитку даного інструменту залежить розвиток підприємницьких структур, оскільки залучаючи підприємництво до виконання державних замовлень, держава стимулює розвиток конкуренції, розширюючи економічні можливості фізичних та юридичних осіб, тим самим сприяючи розвитку національної економіки в цілому.

Виходячи з вищевикладеного державне замовлення має бути надзвичайно потужним інструментом розвитку країни, оскільки є складовою частиною системи економічних методів державного регулювання, формує нові пропорції соціально-економічного розвитку, надає можливості використовувати досягнення науки і техніки та сприяє прогресивним зрушенням у виробництві та соціальній сфері.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 02.05.2003 // Відомості Верховної Ради, 2003, № 18, ст. 144.
2. Законом України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» від 22.12.2005 // Відомості Верховної Ради, 1996, № 3, ст. 9.
3. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
4. Ермишин П.Г. Основы экономической теории / П.Г. Ермишин. – М.: Инфра-М, 2004. – 348 с.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: [за заг. ред. В.К. Мамутова]. – К.: Юрінком Інтер. – 2004. – 441. – С. 4.
6. Музиченко А.С. Засоби залучення інвестицій в регіони // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. Вип. 11 / Наук. ред. І.К. Бондар. – К., 2000, 278 с. – С. 66–74.
7. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика з використанням аналітичних можливостей програмного середовища Microsoft Excel / А.В. Головач, В.Б. Захожай, І.Г. Манцуров, Н.А. Головач; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2006. – 328 с.
8. Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2000. – 315 с.